

ZBIORY LWOWSKIE (I)

Zbiory Bolesława Orzechowicza

Bolesław Orzechowicz

Nazwisko Bolesława Orzechowicza złotymi głoskami wpisane zostało do odwiecznej księgi kulturalnego dorobku Polski. W sercu tego skromnego ziemianina, właściciela dobrze zagospodarowanych dóbr Kalnikowa (obok Krakowca, pod Przemyślem), zrodził się na krótko przed wybuchem wielkiej zawieruchy wojennej, w początkach 1914 r., wspaniałomyślny, gorącą miłością Ojczyzny natchniony czyn, zmierzający do ugruntowania polskości w stolicy południowo-wschodnich ziem Rzeczypospolitej.¹

Tak brzmi początek, opublikowanego przez Karola Badeckiego w 1922 r. we Lwowie, katalogu zbiorów Bolesława Orzechowicza. Dzieła sztuki i zabytki były przez niego kupowane podczas licznych podróży zagranicznych i gromadzone w Kalnikowie koło Przemyśla.

W marcu 1915 r., w obawie przed kradzieżą ze strony wojsk carskich, dzięki

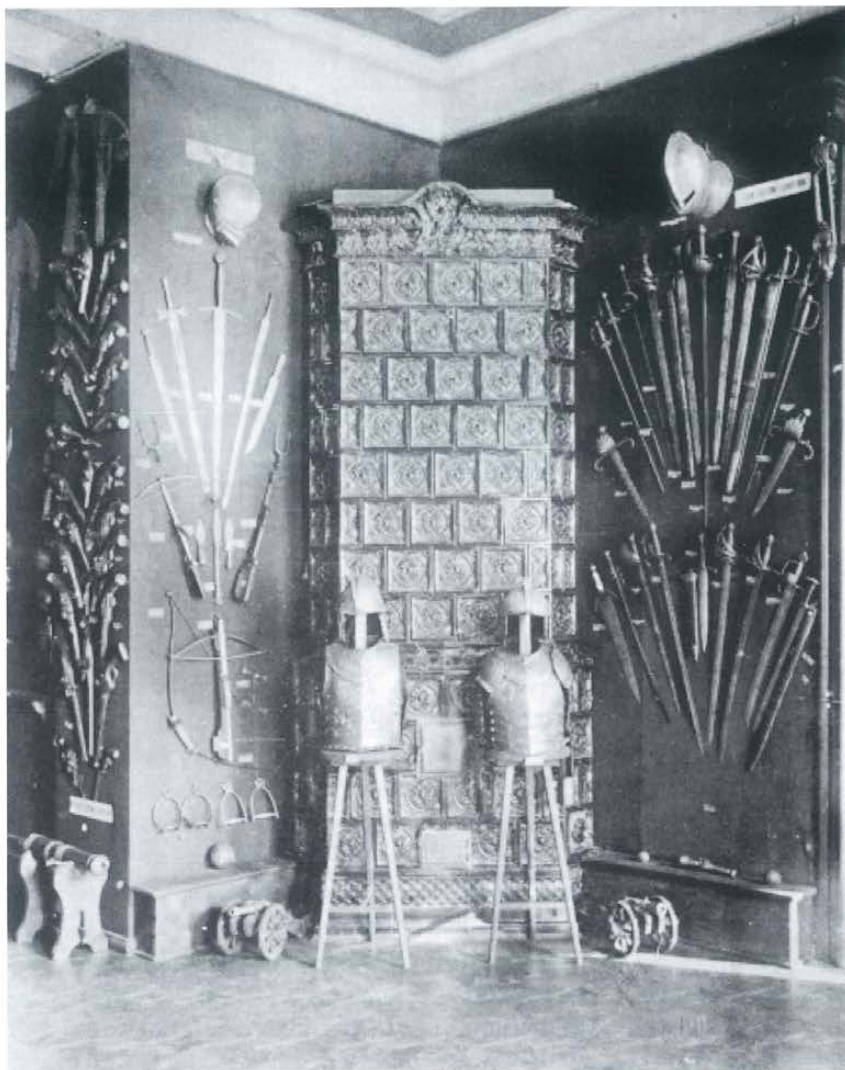
pomocy wiceprezydenta Lwowa, Tadeusza Rutowskiego i dyrektora Archiwum m. Lwowa, dr Aleksandra Czołowskiego, większość zbiorów została przewieziona do Lwowa i umieszczona jako depozyt w pałacu Łozińskich. Pozostałe w Kalnikowie przedmioty, m.in. srebra i meble, zostały skradzione przez wojska carskie w maju tegoż roku lub mocno ucierpiały podczas działań wojennych.

Po zakończeniu wojny Bolesław Orzechowicz postanowił przekazać swe zbiory

Gminie miasta Lwowa. W sierpniu 1919 r. została sporządzona „Umowa o darowiznę”, którą podpisali Bolesław Orzechowicz i jego pełnomocnik dr Leonard Tarnawski oraz Prezydent Miasta, Józef Neumann i wiceprezydenci: dr Leonard Stahl i dr Filip Schleicher. Umowa przewidywała między innymi, iż zbiory mają stanowić odrębną, niepodzielną całość i mają być udostępnione szerokiej publiczności jako „Zbiory Bolesława Orzechowicza”. Umowa zobowiązywała też władze Miasta do sprawowania nad nimi stałej i fachowej opieki.

Zawierała też następującą klauzulę: (...) *zastrzega darowujący p. Bolesław Orzechowicz, że na ten nieprawdopodobny, a jednak możliwy wypadek, gdyby miasto Lwów, czy to wskutek wypad-*

Broń zachodnia i dwie polskie zbroje husarskie

Jacek Malczewski *Chrystus przed Piłatem*

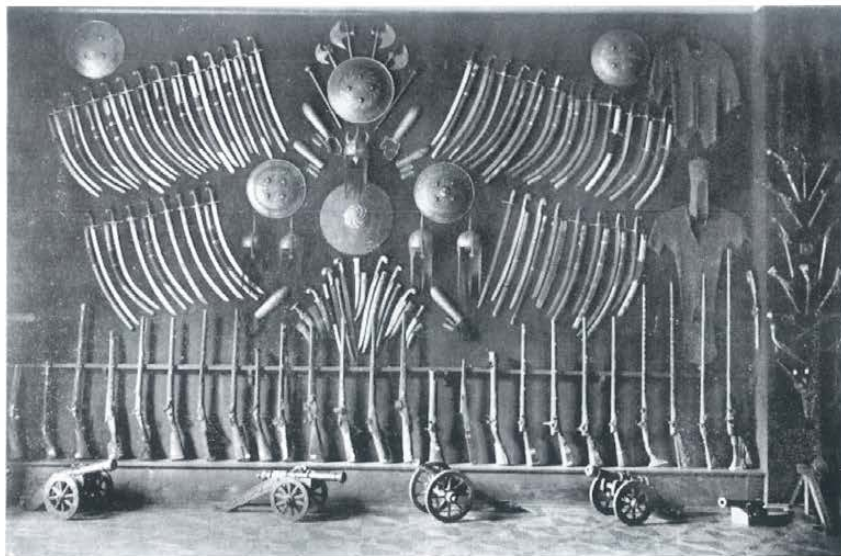
ków politycznych, przestało mieć trwale charakter polski, gdyby pod względem narodowym polskość swoją utraciło, (...) przejść mają zbiory powyższe na własność Muzeum Narodowego w Wawelu w Krakowie, a gdyby to było trudne do wykonania, (...) stać się mają własnością Państwa Polskiego i umieszczone być mają w Warszawie, Poznaniu, Wilnie lub Gdańsku (...).²

Zgodnie z artykułem IV umowy planowano udostępnić zbiory zwiedzającym w maju 1920 r. Jednak wojna polsko-sockiewska pokrzyżowała te plany. Wszystkie eksponaty wywieziono do Zamku Królewskiego na Wawelu. Po zakończeniu wojny ponownie przewieziono je do Lwowa. 24 września 1921 r. w pałacu Łozińskich, przy ulicy Ossolińskich³ (obecnie Stefanyka) dokonano uroczystego otwarcia ekspozycji. Prof. Oswald Balzer, zastępując podczas uroczystości Bolesława Orzechowicza, powiedział między innymi:

Zegarki szwajcarskie, angielskie, niemieckie i wiedeńskie

Ta kolekcja, która była rozkoszą duszy samego twórcy, dostaje się teraz naszemu miastu, bo i pod tym względem przeważał obywatelski na wskroś jego punkt widzenia, że nie należy mu tych skarbów chować zazdrośnie dla siebie, że trzeba je oddać dla użytku publicznego – narodowi. Oddał je zaś – mimo że miał swobodny wybór pomiędzy innymi miastami Rzeczypospolitej – Lwowu. (...) Uczynił zaś ten wybór celowo i z rozmysłu, żeby tutaj (...) stworzyć nowe placówki kultury polskiej (...).³

Broń wschodnia

Zbiory stanowiły wydzieloną kolekcję Muzeum Narodowego im. Jana III Sobieskiego. Składały się na nią obrazy, m.in. M. Bacciarellego *Portret Stanisława Augusta Poniatowskiego*, A. Grottgera *Walka Czerkiesów z Moskalami*, J. Malczewskiego *Chrystus przed Piłatem*, J. Brandta *Lisowczycy w pochodzie*, P. Michałowskiego *Wodospad*, rzeźby, miniatury, pasy kontuszowe (perskie i z manufaktur w Słucku i Baranowiczach), szkło, porcelana (w tym korecka), zegarki, broń (m.in. dwie kompletne zbroje husarskie, dwie karabale ormiańskie, sztylet polski z XVII w), meble oraz komplet monet mennicy lwowskiej od XIV do XVII wieku. W sumie 4 965 eksponatów.

Podczas okupacji, w 1940 r. na skutek prowadzonej przez władze sockiewskie „reorganizacji muzeów” lwowskich, zbiory zosta-

ły przydzielone m.in. Muzeum Historycznemu i Lwowskiej Galerii Obrazów.

W okresie powojennym zaliczano je do najważniejszych, które powinny być zwrócone Polsce. W 1946 r. władze radzieckiej Ukrainy przekazały Polsce jedynie: rysunki i akwarele Juliusza Kossaka, *Poczet książąt i królów polskich* Jana Matejki (44 kartony), a także portrety Andrzeja i Zofii Orzechowiczów.

W 1997 r., zgodnie z punktem 8. protokołu I posiedzenia Międzyrządowej Komisji Polsko-Ukraińskiej ds. Ochrony

i Zwrotu Dóbr Kultury Utraconych i Bezprawnie Przemieszczonych Podczas II Wojny Światowej, Pełnomocnik Rządu ds. Polskiego Dziedzictwa Kulturowego za Granicą przekazał drogą dyplomatyczną Pełnomocnikowi Rządu Ukrainy osiem wniosków rewindykacyjnych. Wśród nich znalazł się również wniosek dotyczący zbiorów Bolesława Orzechowicza.

Jacek Miler

Przypisy:

- ¹ K. Badecki: *Zbiory Bolesława Orzechowicza*, Lwów 1922, s. VII.
- ² K. Badecki: tamże, s. XII-XIII.
- ³ K. Badecki: tamże, s. XVIII.

Literatura:

1. K. Badecki: *Zbiory Bolesława Orzechowicza*, Lwów 1922.
2. A. Czołowski: *Muzea Gminy miasta Lwowa*, Lwów 1936 (?).
3. M. Matwijów: *Walka o lwowskie dobra kultury w latach 1945-1948*. Wrocław 1996.